

Vallagsfrågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen med anledning av ett motionsyrkande om valhemlighet för synskadades personröster. Förslaget innebär att riksdagen ställer sig bakom vad utskottet anfört om vikten av att synnedsetta ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon. Ambitionen bör vara att en fullgod lösning ska finnas på plats så snart som möjligt dock senast inför 2022 års allmänna val. Riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motioner, främst med hänvisning till pågående utredningsarbete och utskottets tidigare ställningstaganden. Yrkandena rör bl.a. snabbare omval, valhemlighet, valsedlar, valkretsar, elektroniskt röstningsförfarande, utlandssvenskars deltagande i val och skilda valdagar.

I betänkandet finns två reservationer (M, SD).

Behandlade förslag

Ett trettiootal motionsyrkanden från allmänna motionstiderna 2014/15 och 2015/16.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Utskottets överväganden.....	6
Snabbare omval	6
Frågor om valsedlar och valhemlighet	10
Strykningar på valsedlar	15
Valkretsar	17
Öka valdeltagandet bland utlandssvenskar	21
Elektroniskt röstningsförfarande	26
Öppettider för vallokaler	28
Objektiva jämförelser mellan partiers valprogram	29
Publicering av opinionsundersökningar	30
Skilda valdagar	31
Reservationer	35
1. Gemensamma valsedlar och central utläggning, punkt 3 (SD)	35
2. Öka valdeltagandet bland utlandssvenskar, punkt 7 (M)	36
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	38
Motioner från allmänna motionstiden 2014/15	38
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	39

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Snabbare omval

Riksdagen avslår motion

2015/16:2493 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 3.

2. Valhemlighet och valsedlar

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:503 av Edward Riedl (M),

2015/16:919 av Rickard Nordin (C),

2015/16:2788 av Mathias Sundin m.fl. (FP) yrkande 2 och

2015/16:2857 av Aron Modig (KD).

3. Gemensamma valsedlar och central utläggning

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:249 av Carina Herrstedt (SD),

2014/15:1025 av Jonas Millard och Runar Filper (SD),

2014/15:1539 av Jonas Millard och Runar Filper (SD),

2015/16:1636 av Carina Herrstedt (SD),

2015/16:2029 av Angelika Bengtsson (SD) och

2015/16:2875 av Markus Wiechel (SD).

Reservation 1 (SD)

4. Valhemlighet för synskadades personröster

Riksdagen ställer sig bakom vad utskottet anför om valhemlighet för synskadades personröster och tillkännager det för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna

2014/15:404 av Birgitta Ohlsson (FP) och

2015/16:2788 av Mathias Sundin m.fl. (FP) yrkande 3.

5. Strykningar på valsedlar

Riksdagen avslår motion

2015/16:913 av Betty Malmberg (M).

6. Valkretsar

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:293 av Cecilia Widegren m.fl. (M, C, KD),

2014/15:2000 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkandena 1 och 2,

2015/16:2146 av Leif Jakobsson och Åsa Westlund (båda S) yrkande 2 och

2015/16:2662 av Cecilia Widegren m.fl. (M, C, KD).

7. Öka valdeltagandet bland utlandssvenskar

Riksdagen avslår motion

2015/16:2498 av Andreas Norlén m.fl. (M) yrkandena 1–4.

Reservation 2 (M)

8. En särskild valkrets för utlandssvenskar

Riksdagen avslår motion

2014/15:1997 av Hans Wallmark (M).

9. Elektroniskt röstningsförfarande

Riksdagen avslår motionerna

2014/15:1189 av Helén Pettersson i Umeå och Björn Wiechel (S) och

2014/15:1475 av Margareta Cederfelt och Jan R Andersson (M).

10. Öppettider för vallokaler

Riksdagen avslår motion

2014/15:1995 av Hans Wallmark (M).

11. Objektiva jämförelser mellan partiets valprogram

Riksdagen avslår motion

2014/15:1061 av Betty Malmberg (M).

12. Publicering av opinionsundersökningar

Riksdagen avslår motion

2014/15:1137 av Teresa Carvalho m.fl. (S).

13. Skilda valdagar

Riksdagen avslår motion

2015/16:1557 av Hans Rothenberg (M).

Stockholm den 14 april 2016

På konstitutionsutskottets vägnar

Andreas Norlén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Andreas Norlén (M), Björn von Sydow (S), Hans Ekström (S), Annicka Engblom (M), Veronica Lindholm (S), Jonas Millard (SD), Maria Abrahamsson (M), Jonas Gunnarsson (S), Per-Ingvar Johnsson (C), Agneta Börjesson (MP), Patrick Reslow (M), Emanuel Öz (S), Fredrik Eriksson (SD), Mathias Sundin (L), Mia Sydow Mölleby (V), Tuve Skånberg (KD) och Berit Högman (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I ärendet behandlar utskottet 30 motionsyrkanden från de allmänna motions-tiderna 2014/15 och 2015/16; det gäller frågor om snabbare omval, val-hemlighet, valsedlar, strykningar på valsedlar, valkretsar, utlandssvenskars deltagande i val, öppettider för vallokaler, objektiva jämförelser mellan partiers valprogram, publicering av opinionsundersökningar samt skilda valdagar.

Utskottet har mottagit en skrivelse från organisationen Svenskar i världen angående dels en särskild valkrets för utlandssvenskar, dels e-röstning från utlandet.

Utskottets överväganden

Snabbare omval

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande som gäller kortare tid för att anordna omval med hänvisning till pågående utredningsarbete.

Motionerna

Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) begär i motion 2015/16:2493 yrkande 3 ett tillkännagivande om kortare tid för att anordna omval. Motionärerna pekar på att erfarenheterna av bl.a. 2010 års omval visade att det finns skäl att utreda hur omval kan genomföras snabbare än i dag. I motionen uppmärksammas att konstitutionsutskottet enhälligt aktualiserade frågan 2013 genom ett utskottsinitiativ (2012/13:KU13) i vilket utskottet anförde att det bl.a. krävs att tiden för genomförande av ett omval kortas ned. Genom att förutsättningarna för omval i princip blir desamma som för ordinarie val förbättras möjligheterna att snabbt genomföra ett omval. Det borde även införas en tidsfrist för när ett omval senast ska genomföras efter det att beslut om omval har fattats.

Gällande ordning

Ordinarie val till riksdagen hålls, enligt 3 kap. 3 § regeringsformen, vart fjärde år. Rösträtt vid val till riksdagen har, enligt 4 § första stycket samma kapitel, varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket och har fyllt arton år. Frågan om någon har rösträtt avgörs, enligt 4 § tredje stycket, på grundval av en före valet upprättad röstlängd.

Beträffande omval finns det inte någon reglering i regeringsformen, men däremot beträffande extra val.

Extra val till riksdagen hålls inom tre månader efter regeringens beslut därom, enligt huvudregeln i 3 kap. 11 § regeringsformen, eller inom samma tid efter att riksdagen fyra gånger förkastat talmannens förslag till statsminister, enligt 6 kap. 5 § regeringsformen, om inte ordinarie val ändå ska hållas inom tre månader.

I 1 kap. 3 § andra stycket vallagen (2005:387) föreskrivs att vid omval till riksdagen bestämmer regeringen vilken dag som ska vara valdag. Vid omval till landstings- och kommunfullmäktige bestämmer Valmyndigheten, efter samråd med länsstyrelsen, vilken dag som ska vara valdag.

När det gäller omval finns det, som framgått, inte någon angiven tidsgräns som motsvarar t.ex. den för extra val till riksdagen som föreskrivs i 3 kap. 11 § regeringsformen. Den kortast möjliga förberedelse tiden för extra val kan,

enligt Holmberg m.fl. (Grundlagarna, 3 uppl., 2012, s. 244), med hänsyn till de frister som anges i vallagen, beräknas till ca 35 dagar.

Vid extra val till riksdagen enligt 3 kap. 11 § regeringsformen bestämmer regeringen vilken dag som ska vara valdag, och när det gäller extra val enligt 6 kap. 5 § regeringsformen är det riksdagens talman som, efter samråd med Valmyndigheten, bestämmer. Vid extra val enligt 5 kap. 5 a § kommunallagen (1991:900) bestämmer landstings- eller kommunfullmäktige, efter samråd med Valmyndigheten och länsstyrelsen, vilken dag som ska vara valdag. Det sagda framgår av 1 kap. 3 § tredje–femte styckena vallagen.

När det gäller genomförandet av kommunala extra val anförde regeringen i propositionen En reformerad grundlag (prop. 2009/10:80 s. 96) att det är angeläget att ett beslutat extra val kan genomföras så snart som möjligt efter beslutet. Det går dock inte att ange någon generell tid för hur snabbt ett extra val till fullmäktige ska hållas. Det får bestämmas utifrån förhållandena i det konkreta fallet. Utgångspunkten är att ett extra val ska genomföras med full respekt för de demokratiska principerna och med iakttagande av rätts-säkerhetens krav. Samtidigt måste behovet av att snabbt undanröja det politiskt osäkra läge som föranlett extra valet beaktas. Vidare anförde regeringen att det är viktigt att planeringen av valets genomförande sker i nära dialog med den centrala valmyndigheten och länsstyrelsen. En sådan dialog torde kunna bidra till att vissa praktiska frågor rörande t.ex. förtidsröstningen kan lösas på ett godtagbart sätt. Grundlagsutredningen hade inte framfört någon annan uppfattning (SOU 2008:125 s. 201) och gjorde inte heller riksdagen (bet. 2010/11: KU4, rskr. 2010/11:21).

Vid omval till Sametinget ska, enligt 3 kap. 34 § sametingslagen (1992:1433), Valmyndigheten efter samråd med länsstyrelsen i det län där Sametinget har sitt säte och Sametingets valnämnd bestämma valdag. Beslutet får inte överklagas. Bestämmelsen infördes genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2004. I den proposition som föregick lagändringen (prop. 2003/04:86 s. 29) uttalade regeringen att dagen för omval, på motsvarande sätt som vid de allmänna valen, borde bestämmas av Valmyndigheten efter samråd med länsstyrelsen och Sametingets valnämnd.

Nämnas bör att enligt 3 kap. 35 § sametingslagen ska den slutliga röstlängd som upprättats för det ordinarie valet användas vid omval. Enligt Sametingsutredningens betänkande, Sametingets roll i det svenska folkstyret (SOU 2002:77 s. 202), borde det alltid vara möjligt att använda samma röstlängd som vid det föregående ordinarie valet. Ett överklagande av ett sametingsval måste, anfördes det i utredningens skäl, alltid ske inom en begränsad tid efter det ordinarie valet. Grunden för överklagandet kan aldrig utgöra den slutliga röstlängden, eftersom det är den preliminära röstlängden som kan överklagas. Därmed skulle det inte kunna utgöra ett problem att använda den tidigare slutliga röstlängden, eftersom den varken kan vara felaktig eller inaktuell. I propositionen (prop. 2003/04:86 s. 29) uttalade regeringen att det är lämpligt att samma röstlängd används som vid det ordinarie valet.

En sådan reglering överensstämmer med vad som föreskrevs i den tillfälliga förordning som utfärdades i samband med sametingsvalet 2001. Det saknades enligt regeringen skäl att reglera frågan annorlunda än i den tillfälliga förordningen när den nu skulle få en permanent lösning. Den slutliga röstlängden får inte överklagas. Av 3 kap. 33 § sametingslagen följer att påstådda felaktigheter i den slutliga röstlängden inte kan utgöra en grund för ett beslut att förordna om omval. Det ansågs därmed följdriktigt att den tidigare röstlängden används vid omval.

Konstitutionsutskottet delade regeringens bedömning och tillstyrkte regeringens förslag (bet. 2003/04:KU18 s. 14). I sammanhanget kan noteras att omvalet till Sametinget 2001 hölls den 4 november 2001, efter Valprövningsnämndens beslut om omval den 11 juli samma år. Utgången av det ordinarie valet fastställdes av Sametingets valnämnd den 29 maj 2001.

Utskottsbetänkandet Snabbare omval

I betänkandet Snabbare omval (bet. 2012/13:KU13) tog konstitutionsutskottet ett utskottsinitiativ enligt 3 kap. 7 § riksdagsordningen och föreslog ett tillkännagivande till regeringen om att i ett lämpligt sammanhang låta utreda vissa frågor som gäller omval.

Utskottet framhöll det angelägna i att framtida omval kommer till stånd på kortare tid än som skedde efter 2010 års allmänna val. För att uppnå detta, anförde utskottet, är det nödvändigt att förkorta både handläggningstiden i Valprövningsnämnden och tiden för genomförande av ett omval som Valprövningsnämnden har beslutat om.

En tidsfrist för när ett omval senast ska genomföras efter Valprövningsnämndens beslut därom kan, ansåg utskottet, bidra till att öka förutsättningarna för snabbare omval i framtiden. En sådan frist bör vara så kort som det är praktiskt möjligt.

Med ändrade förutsättningar för omval – så att förutsättningarna för omval ska vara i princip desamma som för det ordinarie valet – skulle möjligheterna förbättras att snabbt genomföra omval. Detta har betydelse för längden på en författningsreglerad tidsfrist för omval. Utskottet ansåg att under alla omständigheter borde regelverket anpassas så att förutsättningarna för omval ska vara i princip desamma som för det ordinarie valet, med undantag för vissa korrigeringar. På så sätt förbättras förutsättningarna att snabbt genomföra omval.

På utskottets förslag tillkännagav riksdagen för regeringen som sin mening vad utskottet hade anfört om att i ett lämpligt sammanhang låta utreda dels ändrade förutsättningar för omval så att förutsättningarna för omval ska vara i princip desamma som för det ordinarie valet, dels en i författning bestämd tidsfrist för genomförande av omval som ska vara så kort som det är praktiskt möjligt.

Utredning om snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten

Regeringen har den 29 oktober 2015 beslutat att en särskild utredare ska överväga och lämna förslag till hur omval ska kunna genomföras snabbare än i dag (dir. 2015:104). Utredaren ska också överväga och föreslå ändringar i fråga om hur valsedlar tillhandahålls i anslutning till röstmottagningsställen.

Utredaren ska bl.a.

- analysera och ta ställning till hur bestämmelserna om utövande av rätten att rösta och att delta som kandidat i ett omval bör ändras för att förutsättningarna vid omval ska bli i princip desamma som vid ordinarie val
- överväga och lämna förslag till en tidsfrist för genomförande av omval som ska vara så kort som det är praktiskt möjligt
- lämna förslag till behövliga författningsändringar.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2016.

I den del uppdraget gäller att se över förutsättningarna för snabbare omval ska utredaren bl.a.

- undersöka möjligheterna att förenkla förfarandet och administrationen i samband med omval i syfte att skapa förutsättningar för att kunna genomföra omval snabbare än i dag
- särskilt analysera och ta ställning till hur bestämmelserna om utövande av rätten att rösta och att delta som kandidat i ett omval bör ändras för att förutsättningarna vid omval ska bli i princip desamma som vid ordinarie val
- överväga och ta ställning till om kungörelseförfarandet vid överklagande av val bör ändras
- överväga och ta ställning till om en rutin för incidentrapportering i samband med val bör införas
- i sina överväganden utgå från att förutsättningarna i omvalsförfarandet så långt möjligt ska vara desamma som i det val omvalet avser
- utgå från att de nya reglerna, i förekommande fall, bör tillämpas fr.o.m. 2018 års allmänna val
- lämna förslag till behövliga författningsändringar.

Vidare ska utredaren i den delen

- överväga och lämna förslag till en tidsfrist för genomförande av omval som ska vara så kort som det är praktiskt möjligt
- överväga och ta ställning till om någon eller några av de författningsreglerade tidsfrister som för närvarande gäller vid omval bör ändras och om ytterligare tidsfrister bör införas
- utgå från att de nya reglerna, i förekommande fall, bör tillämpas fr.o.m. 2018 års allmänna val
- lämna förslag till behövliga författningsändringar.

Vidare anges i direktiven att det står utredaren fritt att belysa även andra frågeställningar som är relevanta inom uppdraget. Regeringens utgångspunkt är att uppdraget inte förutsätter att utredaren lämnar några förslag till grundlagsändring. Om utredaren anser att det finns skäl att göra en annan bedömning i den frågan, ska utredaren anmäla det till regeringen.

Utskottets ställningstagande

En särskild utredare har i uppdrag att överväga och lämna förslag till hur omval ska kunna genomföras snabbare än i dag. Med hänvisning till den pågående utredningen får det nu aktuella motionsyrkandet anses tillgodosett. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår yrkandet.

Frågor om valsedlar och valhemlighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom vad utskottet anför om vikten av att synnedsatta ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon. Ambitionen bör vara att en fullgod lösning ska finnas på plats så snart som möjligt dock senast inför 2022 års allmänna val. Riksdagen tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motioner som rör valsedlar och valhemlighet med hänvisning till pågående utredningsarbete m.m.

Jämför reservation 1 (SD).

Motionerna

Yrkanden om att stärka valhemligheten framställs av Edward Riedl (M) i motion 2015/16:503, Mathias Sundin m.fl. (FP) i motion 2015/16:2788 yrkande 2 och Aron Modig (KD) i motion 2015/16:2857. Motionärerna uppmärksammar bl. a. att det är vanligt att väljare förser sig med valsedlar i förväg och tar med till vallokalen, eller att väljaren plockar upp valsedlar från många olika partier. Detta lägger ansvaret att bevara röstningshemligheten på den enskilde, och inte på det offentliga.

Synskadades rätt att personrösta med bibehållen valhemlighet uppmärksammas av Birgitta Ohlsson i motion 2014/15:404 och Mathias Sundin m.fl. i motion 2015/16:2788 yrkande 3. Motionärerna uppmärksammar att personer med synnedsättning inte kan rösta med fullständig valhemlighet i vallokalerna. Det går nämligen inte att personrösta på en kandidat utan att röja sin valhemlighet eftersom man måste be en valarbetare att hjälpa en att kryssa på valsedeln. Detta måste ändras och fullgod teknik tas fram till valet 2018 så att synnedsattas rätt att personrösta utan att tvingas röja valhemligheten blir verklighet. Alla medborgare i vårt land måste kunna personrösta utan att behöva be om hjälp för att kunna behålla den fullständiga valhemligheten.

Vidare lämnar flera motionärer förslag på ändringar av dagens valsedlar som de menar skulle motverka olika former av fusk, vara mer miljövänligt m.m. Några av motionärerna lyfter även fram frågan om valhemligheten. Gemensamma valsedlar föreslås av Carina Herrstedt (SD) i motionerna 2014/15:249 och 2015/16:1636, Jonas Millard och Runar Filper (båda SD) i motion 2014/15:1025, Angelika Bengtsson (SD) i motion 2015/16:2029 och Markus Wiechel (SD) i motion 2015/16:2875. Rickard Nordin (C) förespråkar i motion 2015/16:919 ett system med utskrivbara valsedlar i vallokalerna, med en skrivare i varje valbås så att den röstberättigade själv kan skriva ut sin valsedel för att sedan lägga i rätt kuvert.

Vidare begärs ett tillkännagivande om att införa central utläggning av namnmarkerade valsedlar i samtliga vallokaler av Jonas Millard och Runar Filper (båda SD) i motion 2014/15:1539. Motionärerna anför att dagens regelverk som innebär att partier själva får åka runt och lägga ut valsedlar med förtryckta namn på, och menar att detta medför en hel del onödigt arbete och ökar risken för valfusk då partierna själva måste ansvara för att under förtidsröstningen och valdagen kontrollera att valsedlarna finns kvar.

Gällande ordning

Att riksdagen ska utses genom fria, hemliga och direkta val följer av grundlag, nämligen 3 kap. 1 § regeringsformen. Vallagen innehåller bestämmelser som syftar till att trygga genomförandet av fria och hemliga val. Bestämmelserna i vallagen avser själva röstningen och innebär att väljarens valhemlighet skyddas på samma sätt vid samtliga val.

I val- och röstningslokaler (röstmottagningsställen) ska det finnas ett lämpligt antal avskilda platser med valskärmar där väljarna kan rösta utan insyn, enligt 8 kap. 1 § vallagen. Väljaren ska göra i ordning sina röster bakom en valskärm. Rösten görs i ordning genom att valsedlarna läggs i valkuvert som försluts. Valkuverten lämnas därefter till röstmottagarna som efter kontroll lägger valkuverten i valurnan. Det framgår av 7 kap. 2 och 3 §§ samt 9 kap. 7 § vallagen.

För att möjliggöra för väljare att få tillgång till valsedlar ska det i anslutning till röstmottagningsstället ordnas en lämplig plats där valsedlar kan läggas ut; det anges i 8 kap. 2 § vallagen. Om detta inte är möjligt får en sådan plats i stället ordnas inne i lokalen. Från denna plats kan väljaren ta valsedlar från ett eller flera partier, men han eller hon kan också ta med sig och använda valsedlar som distribuerats till honom eller henne på annat sätt. Bestämmelserna om hur valsedlar ska göras tillgängliga riktar sig till kommunernas valnämnder (prop. 2004/05:163 s. 121 och prop. 2013/14:124 s. 53).

I 6 kap. 1 § vallagen anges att följande slag av valsedlar ska användas vid val:

- valsedlar med parti- och valbeteckning (1)
- valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater (2)
- valsedlar med enbart valbeteckning (3).

Enligt 6 kap. 2 § vallagen får valsedlar som anges i 1 § 1 och 2, förutom den information som framgår där, innehålla

- uppgift om för vilken valkrets valsedeln är avsedd (1)
- uppgift om huruvida det parti som valsedeln gäller för har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater (2)

Valsedlar får också innehålla information som behövs för valadministrativa ändamål.

Enligt 7 kap. 3 § andra stycket vallagen ska väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan göra i ordning sina röster, på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper honom eller henne vid röstningen.

I 40 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) anges det att sekretess gäller för uppgift om hur en väljare har röstat vid val enligt vallagen och som

- framkommit då biträde lämnats åt väljaren vid röstningen (1), eller
- framgår av innehållet i ett avgivet valkuvert som inte har öppnats för rösträkning enligt bestämmelserna i 11 och 12 kap. samma lag (2).

Enligt 8 § samma kapitel inskränker den tystnadsplikt som följer av bl.a. 1 § rätten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 2 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

När det gäller utläggande av valsedlar föreskrivs i 8 kap. 2 § första stycket vallagen att på den lämpliga plats där valsedlar kan läggas ut (se ovan) ska väljarna ha tillgång till dels valsedlar med enbart valbeteckning, dels under vissa närmare angivna förutsättningar valsedlar med parti- och valbeteckning. Enligt andra stycket i samma paragraf ska de partier som deltar i valen också kunna lägga ut sina valsedlar på denna plats. När den nuvarande vallagen infördes gjorde regeringen i propositionen Ny vallag bedömningen att valmyndigheternas ansvar för att väljarna har tillgång till valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater inte borde utvidgas (prop. 2004/05:163 s. 83).

Vissa rapporter från Valmyndigheten

Valmyndigheten uppmärksammade i sin rapport Erfarenheter från valen den 19 september 2010 bl.a. (s. 7–8) att det med dagens system inte är möjligt för synskadade att personrösta utan hjälp, och att texten på valsedlar med partibeteckning och kandidatnamn dessutom är så liten att personer som har svårt att se eller läsa text har stora svårigheter att personrösta utan hjälp.

Dessförinnan anförde Valmyndigheten i sin rapport Erfarenheter från valen den 17 september 2006 bl.a. att motsvarande information som fanns på röstkortet lästes in på kassett och distribuerades i slutet av augusti till ca 15 000 synskadade. Informationen sändes också ut till talbibliotek, och den fanns

också på s.k. Daisyskiva. Ett speciellt material som gör det möjligt för synskadade som kan läsa punktskrift att rösta utan hjälp har tagits fram och distribuerats till de knappt 900 personer som uppgett till Synskadades Riksförbund att de kan läsa punktskrift. (Enligt upplysning från Valmyndigheten gäller det sagda material för partiröstning.)

Valmyndigheten uppmärksammar frågan om valhemligheten i rapporten Erfarenheter från valen 2014–2015 (2015:1, s. 17 f.). Valmyndigheten tog i samband med valen 2014 emot många frågor och synpunkter från väljare som kände sig övervakade av röstmottagare eller köande väljare när de tog valsedlar och som menade att valhemligheten äventyrades. Frågor och synpunkter angående valedslarnas placering kopplat till valhemligheten verkar ha ökat vid 2014 års val i jämförelse med tidigare val. Även om regelverket kring valhemligheten och valedslar är utformat så att valhemligheten ska kunna tillgodoses genom att väljarna kan ta med sig valedslar för flera partier och bakom skärmen göra i ordning sin röst, anser Valmyndigheten att det bör övervägas om det finns bättre alternativ till dagens förfarande. Utifrån de frågor som myndigheten mottagit bedömer Valmyndigheten att allt fler väljare uppfattar att valhemligheten kan avslöjas vid valedelsställen.

Utredning om snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten

Den ovan nämnde särskilde utredaren ska närmare utreda hur skyddet för den enskilda väljaren mot yttre påverkan vid röstningen ytterligare kan förstärkas genom att kraven på hur valedslar görs tillgängliga i anslutning till ett röstmottagningsställe förändras (dir. 2015:104). En sådan översyn bör göras inom ramen för det nuvarande valedelsystemet.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till hur kraven kan skärpas på sättet att tillhandahålla valedslar i anslutning till ett röstmottagningsställe
- utgå från att de nya föreskrifterna, i förekommande fall, bör tillämpas från och med 2018 års allmänna val
- lämna förslag till behövliga författningsändringar.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2016.

Vidare anges i direktiven att det står utredaren fritt att belysa även andra frågeställningar som är relevanta inom uppdraget. I uppdraget ingår dock inte att göra en översyn av det nuvarande valedelsystemet som sådant. Regeringens utgångspunkt är att uppdraget inte förutsätter att utredaren lämnar några förslag till grundlagsändring. Om utredaren anser att det finns skäl att göra en annan bedömning i den frågan, ska utredaren anmäla det till regeringen.

Tidigare behandling i utskottet

Senast utskottet behandlade frågor om valhemlighet och synskadades möjlighet att rösta, våren 2011 (bet. 2010/11:KU28 s. 53), gjorde utskottet bedömningen att ett framtida system med ett elektroniskt röstningsförfarande skulle kunna undanröja svårigheter för synskadade att rösta med bibehållen rösthemlighet. I avvaktan på att möjligheten att införa ett elektroniskt röstningsförfarande i val- och röstningslokaler utreds, utgick utskottet från att möjligheterna att ytterligare underlätta för synskadade att utöva sin rösträtt skulle beaktas fortlöpande. Utskottet avstyrkte då aktuella motioner.

Tidigare har utskottet i betänkande 2005/06:KU9 Ny vallag, beträffande punktskrift på valsedlar uttalat att i avvaktan på tekniska möjligheter att garantera att funktionshindrade väljare alltid kan rösta utan insyn, var förslaget i propositionen om förstärkt skydd för valhemligheten väl avvägt. Förslaget innebar i den delen en uttrycklig bestämmelse i sekretesslagen (1980:100) som klargör att sekretess gäller för uppgift om hur en väljare har röstat, om uppgiften framkommit då en valfunktionär har lämnat biträde åt väljaren vid röstning eller om uppgiften framgår av innehållet i ett avgivet valkuvert som inte har lagts ned i en valurna och som därmed efter ett val kan avslöja hur en viss väljare har röstat. Meddelarfrihet skulle inte gälla i nu nämnda avseenden.

Nämnas kan även att utskottet därefter i betänkandet 2007/08:KU18 underströk bl.a. vikten av att alla kan rösta på ett värdigt sätt utan att valhemligheten röjs. Vidare anförde utskottet att det av Valmyndighetens rapport avseende valet 2006 framgår bl.a. att åtgärder har vidtagits för att underlätta för synskadade väljare. Utskottet förklarade sig utgå från att möjligheterna att ytterligare underlätta för funktionshindrade att utöva sin rösträtt beaktas fortlöpande. Mot denna bakgrund avstyrktes de då aktuella motionerna om funktionshinderades möjligheter att delta i val.

En motion om gemensamma valsedlar behandlades senast av utskottet i betänkandet 2013/14:KU22, då utskottet avstyrkte motionen. (Reservation av SD.)

Utskottet har även vid flera tillfällen behandlat motioner om distribution av valsedlar med modern teknik, senast utskottet uttalade sig var våren 2011. Senare under samma valperiod har motsvarande yrkanden beretts i förenklad ordning. Våren 2011 förespråkade motionären att det i varje vallokal och hos förtidsröstmottagningarna skulle finnas en vanlig valsedelsmaskin som levererar de korrekta valsedlarna i samma ögonblick som den röstberättigade beslutar sig för att rösta. Utskottet bedömde (bet. 2010/11:KU 28 s. 53) att ett framtida system med elektronisk röstning skulle kunna lösa flera av de problem med distribution av valsedlar som togs upp i den då aktuella motionen och som Valmyndigheten pekat på. Mot bakgrund av det anförda fann utskottet inte skäl att föreslå några åtgärder i fråga om distribution av valsedlar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill framhålla att den demokratiska resan mot full tillgänglighet för att rösta måste fortsätta. Ett problem i dag är att personer med synnedsättning inte kan rösta i vallokalerna utan hjälp. För att dessa personer ska kunna personrösta på en kandidat måste de be om hjälp med att markera sitt val på valsedeln. Därmed tvingas de röja sin valhemlighet för den som hjälper till, låt vara att röstmottagare har tystnadsplikt. Detta förhållande bör ändras så att synnedsatta ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon. Ambitionen bör vara att en fullgod lösning ska finnas på plats så snart som möjligt dock senast inför 2022 års allmänna val. Självklart måste även synskadade i vårt land kunna personrösta med bibehållen och fullständig valhemlighet och således utan att behöva be om hjälp. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. Utskottet föreslår således att riksdagen delvis bifaller motionerna 2014/15:404 och 2015/16:2788 yrkande 3.

En särskild utredare har i uppdrag att utreda hur skyddet för den enskilde väljaren mot yttre påverkan vid röstningen ytterligare kan förstärkas genom att kraven på hur valsedlar görs tillgängliga i anslutning till ett röstmottagningsställe förändras. Utredaren kan även belysa andra frågor som är relevanta inom uppdraget. Mot bakgrund av detta får motionerna 2015/16:503, 2015/16:2788 yrkande 2 och 2015/16:2857 anses tillgodosedda.

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning i frågan om gemensamma valsedlar och avstyrker motionerna 2014/15:249, 2014/15:1025, 2015/16:1636, 2015/16:2029 och 2015/16:2875. Även motion 2015/16:919 om utskrivbara valsedlar i vallokalen avstyrks.

När det gäller central utläggning av namnmarkerade valsedlar i samtliga vallokaler anser utskottet att det inte finns skäl att ta initiativ till en förändring av dagens ordning, där de partier som deltar i valen har möjlighet att lägga ut sina valsedlar på lämplig plats i anslutning till röstmottagningsställen. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2014/15:1539.

Sammanfattningsvis föreslår utskottet att riksdagen avslår de motioner som är aktuella i detta avsnitt.

Strykningar på valsedlar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att strykningar på valsedlar bör räknas i samband med allmänna val.

Motionen

Betty Malmberg (M) begär i motion 2015/16:913 ett tillkännagivande om att såväl kryss som strykningar på valsedlar bör räknas i samband med val. Detta skulle öka den enskilde väljarens inflytande och makt vid allmänna val.

Gällande ordning

I vallagen regleras obefintliga kandidatnamn i 13 kap. 8 §. Där föreskrivs i första stycket att ett kandidatnamn på en valsedel ska anses obefintligt om

- kandidaten inte är valbar eller det inte framgår klart vem som avses (1)
- kandidaten skrivits till på en valsedel som gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap. (2)
- kandidaten inte är anmäld och finns på en valsedel för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap. (3) eller
- kandidaten inte har samtyckt till kandidaturen enligt 2 kap. (4).

Kandidatnamnen på en valsedel ska vidare, enligt paragrafens andra stycke, anses obefintliga om

- valsedeln upptar kandidater men inte är försedd med ett markerat utrymme för personröstning (1)
- det lämnats mer än en särskild personröst eller det inte framgår vem personrösten avser (2)
- markering för den särskilda personrösten kan antas ha gjorts maskinellt (3) eller
- ordningen mellan kandidaterna inte framgår klart (4).

I 13 kap. 8 § tredje stycket vallagen anges uttryckligen att kandidatnamn inte ska anses obefintliga på grund av att de strukits från en valsedel som upptar kandidater.

När bestämmelsen infördes uppmärksammade regeringen i propositionen (prop. 1996/97:70 s. 125) att Nomineringsrätts- och valkretskommittén, liksom tidigare kommittéer, t.ex. pekat på att det krävs att mer än 50 procent av alla väljare stryker samma kandidat för att strykningarna ska få effekt. Detta har i realiteten inneburit att strykningarna i riksdagsval aldrig avgjort vem som blivit vald. Vid kommunala val har strykningar haft endast en mycket begränsad effekt.

Tidigare behandling i utskottet

Motioner om möjligheten att stryka namn på valsedlar vid allmänna val behandlades i betänkande 2010/11:KU28. Med hänvisning till den då förestående utredningen (2011 års vallagsutredning) avstyrkte utskottet de då aktuella motionerna. Senare under samma valperiod har motsvarande yrkanden beretts i förenklad ordning.

Dessförinnan avstyrkte utskottet hösten 2005 och våren 2007 motioner om återinförandet av ett system där man kan stryka kandidater från partiers listor, med hänvisning till Grundlagsutredningens arbete (bet. 2005/06:KU9 och bet. 2006/07:KU11).

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som noterar vad tidigare utredningar uttalat om effekten av strykningar av kandidater på valsedlar, ser inte skäl att ställa sig bakom motionen. Utskottet föreslår att riksdagen avslår den nu aktuella motionen.

Valkretsar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om valkretsar med hänvisning till pågående utredningsarbete m.m.

Motionerna

Hans Wallmark m.fl. (M) begär i motion 2014/15:2000 yrkande 1 ett tillkännagivande om synkroniserande av valkretsar, och i yrkande 2 en översyn av riksdagsvalkretsindelningen i Skåne. Motionärerna önskar en kompletterande reglering i vallagen som motverkar att gränserna mellan riksdagsvalkretsar och landstingsvalkretsar inte är synkroniserade. De menar bl.a. att det förhållandet att synkronisering inte finns vad gäller riksdagsvalkretsar och landstingsvalkretsar har medfört att ”ologiska” gränser uppstår mellan valkretsarna för val till riksdag respektive landsting. Motionärerna uppmärksammar särskilt valkretsförhållanden i Skåne.

Leif Jakobsson och Åsa Westlund (båda S) begär i motion 2015/16:2146 yrkande 2 ett tillkännagivande om att i samband med kommande förslag om regionförstoring se över riksdagsvalkretsarnas antal och storlek. Motionärerna anför bl.a. att trots stora befolkningsmässiga förändringar har valkretsarna till riksdagsvalet förblivit tämligen intakta. Mot bakgrund av Indelningskommitténs uppdrag om att föreslå en ny läns- och landstingsindelning aktualiseras enligt motionärerna också behovet av att se över riksdagsvalkretsarnas antal och storlek. I den översynen bör även riksdagsvalkretsarna i Stockholms kommun och Stockholms län särskilt beaktas då de har kommit att bli väsentligt större än övriga riksdagsvalkretsar, anför motionärerna.

Cecilia Widegren m.fl. (M, C, KD) yrkar i motionerna 2014/15:293 och 2015/16:2662 att namnet Skaraborg ska återinföras på valkretsen Västra Götalands läns östra. Motionärerna anser att tradition, kultur och ursprung speglar och skapar trygghet samt tillit i vårt samhälle. Vidare anför de att namnfrågan också handlar om att stärka demokratin och kopplingen mellan väljare och förtroendevalda. För skaraborgarna skulle det kännas mest naturligt om t.ex. Skaraborgspolitiker också formellt kunde kalla sig representanter för Skaraborg. Dessutom kan skaraborgarna lättare identifiera sina riksdagsledamöter om dessa presenteras som ledamöter från ”Skaraborg” i stället för från ”Västra Götalands läns östra valkrets”, anför motionärerna.

Gällande ordning

Enligt 3 kap. 5 § regeringsformen är riket för val till riksdagen indelat i valkretsar. I 4 kap. 2 § vallagen anges vilka valkretsar landet är indelat i vid val till riksdagen. Valkretsarna motsvarar till största delen länen. För Stockholm, Skåne och Västra Götaland gäller dock en annan indelning. Stockholms kommun utgör en valkrets och övriga Stockholms län en annan. I Skåne finns fyra valkretsar, nämligen Malmö kommun, Skåne läns västra valkrets, Skåne läns södra valkrets och Skåne läns norra och östra valkrets. I Västra Götaland finns fem valkretsar, nämligen Göteborgs kommun samt Västra Götalands läns västra, norra, södra och östra valkretsar.

Vid val till landstingsfullmäktige är landstinget, enligt 4 kap. 5 § vallagen, en enda valkrets om inte fullmäktige beslutar att dela in landstinget i två eller flera valkretsar. En valkrets ska omfatta en eller flera kommuner, om inte något annat följer av 6 § andra stycket. Enligt 6 § första stycket bör en valkrets utformas så att den kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat. Den bör ha en sammanhängande gränslinje. En del av en kommun får enligt andra stycket bilda en valkrets tillsammans med en annan kommun, en del av en annan kommun eller delar av andra kommuner, om valkretsen annars inte kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat. En kommun får också delas in i två eller flera valkretsar, om man på så sätt kan uppnå en lämpligare valkretsindelning. Enligt 7 § samma kapitel gäller att om en kommun delas in i två eller flera valkretsar för val till landstingsfullmäktige och om kommunen är indelad i valkretsar för val till kommunfullmäktige ska gränsen för en valkrets för val till landstingsfullmäktige sammanfalla med gränsen för en valkrets för val till kommunfullmäktige.

Vid val till kommunfullmäktige är enligt 4 kap. 11 § kommunen en enda valkrets, om inte något annat följer av 12 §. Enligt 12 § får en kommun som har 36 000 personer eller fler som har rösträtt delas in i två eller flera valkretsar. En kommun som har färre än 36 000 personer som har rösträtt får delas in i valkretsar endast om det finns särskilda skäl för det. En valkrets bör utformas så att den kan beräknas få minst 13 fasta valkretsmandat. Den ska ha en sammanhängande gränslinje, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

Utredning om ny indelning av län och landsting

Den 2 juli 2015 beslutade regeringen att ge en kommitté i uppdrag att föreslå en ny läns- och landstingsindelning som innebär att Sverige delas in i väsentligt färre län och landsting (dir. 2015:77). Kommittén, som består av en ordförande och en vice ordförande, ska utgå från vilka behov medborgare och näringsliv har i olika frågor, bl.a. transporter, arbetsmarknad, hälso- och sjukvård, utbildning, kultur och en god miljö. Kommittén bör därför i sitt arbete utgå från kommungränser och gränserna för de s.k. arbetsmarknadsregionerna eller funktionella regionerna. Syftet är att skapa en ändamålsenlig indelning och effektiva organisationer som medför bestående fördelar, bl.a.

genom en bättre anpassning till demografiska, näringsgeografiska och miljömässiga förhållanden. Indelningen ska också ge stabila ekonomiska förhållanden i de nybildade landstingen, bättre överensstämmelse mellan medborgarnas behov och deras möjligheter att utöva demokratiskt inflytande samt ökade möjligheter till ansvarsutkrävande. En ny indelning kan också möjliggöra en bättre samordning av arbetet med att vidta åtgärder för minskad klimatpåverkan, energiomställning och klimatanpassning samt att nå de nationella klimat- och miljömålen. Kommittén ska föreslå namn på de nya länen. Förslagen bör vara väl förankrade med berörda parter.

I uppdraget ingår bl.a. att göra den utredning som krävs för indelningsändringar samt att analysera behovet av ekonomiska regleringar och anpassning av systemet för kommunalekonomisk utjämning. I uppdraget ingår även att föreslå en ändrad enhetlig beteckning för kommuner på regional nivå, om det visar sig lämpligt.

Kommittén ska vidare föreslå hur landstingen ska tilldelas det regionala utvecklingsansvaret och utreda vilka förvaltningsutgifter detta innebär och lämna förslag på finansiering.

I uppdraget ingår även att utreda om de verksamheter som i dag är koncentrerade till vissa länsstyrelser bör fortsätta vara det och analysera vilka eventuella organisatoriska åtgärder som kan vidtas för att höja effektiviteten i länsstyrelsernas verksamhet. Kommittén ska analysera behovet av andra verksamhetsorter än residensstaden för varje ny länsstyrelse samt behovet av en samordnad regionindelning avseende vissa statliga myndigheter.

I kommitténs uppdrag ingår även en fråga om konsekvensändringar i vallagen. I direktiven (s. 15) anförs att landet vid val till riksdagen är indelat i 29 valkretsar. Valkretsarnas indelning framgår av vallagen och sammanfaller till stor del med länen. Stockholms, Skåne och Västra Götalands län är dock indelade i flera valkretsar. Som en konsekvens av en ny länsindelning behöver regleringen i vallagen om valkretsarna till riksdagsvalet ändras.

Kommittén ska utifrån förslaget till den nya länsindelningen

- lämna förslag på nödvändiga ändringar i vallagen och
- redogöra för de konsekvenser som uppkommer för de nya länsstyrelserna i fullgörandet av sina uppgifter som regional valmyndighet och vid behov föreslå övergångsregler.

Enligt direktiven ska kommittén lämna en delredovisning till regeringen med en lägesbeskrivning av dialogen med berörda parter, förslag på den fortsatta processen och en redogörelse för behovet av eventuella kompletteringar av uppdraget. En sådan redovisning lämnades den 29 februari 2016. I redovisningen beskrivs kommitténs arbete hittills, men den innehåller inga förslag i sak som regeringen förväntas förhålla sig till. Sådana konkreta förslag kommer att presenteras i kommande betänkanden. Vidare kommer diskussionsunderlag att presenteras för olika berörda aktörer under våren för att föra diskussionen framåt och ge förutsättningar för väl underbyggda förslag, enligt delredovisningen. Kommittén ska lämna en motsvarande

delredovisning senast den 31 januari 2017. Om kommittén finner att det är möjligt att genomföra en eller flera indelningsändringar som kan träda i kraft den 1 januari 2019 ska kommittén lämna ett delbetänkande senast den 30 juni 2016.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 augusti 2017.

Tidigare behandling i utskottet

Motionsyrkanden om valkretsindelning behandlades av utskottet våren 2011 då utskottet vidhöll sin tidigare inställning att frågan om valkretsindelning kunde förutsättas komma att övervägas inom Regeringskansliet (bet. 2010/11:KU28). Senare under valperioden har motsvarande yrkanden beretts i förenklad ordning. Även våren 2010 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om ändringar i valkretsindelningen, och förutsatte att frågan om valkretsindelning skulle komma att övervägas inom Regeringskansliet (bet. 2009/10:KU19). Dessförinnan avstyrkte utskottet (bet. 2007/08:KU18) ett antal motioner om valkretsar, bl.a. om en synkronisering av valkretsindelning och att Skåne län bör bli en riksdagsvalkrets. Utskottet ansåg att resultatet av Grundlagsutredningens arbete borde avvaktas.

Frågan om byte av namn på valkretsen Västra Götalands läns östra har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, i sak senast i betänkandet 2010/11:KU28, då utskottet avstyrkte bifall.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att en ny länsindelning skulle få som en konsekvens att vallagens reglering om valkretsarna till riksdagsvalet behöver ändras och att det ligger inom ramen för Indelningskommitténs uppdrag att lämna förslag på nödvändiga ändringar i vallagen. Yrkandena om en översyn av riksdagsvalkretsarna får därmed anses i huvudsak tillgodosedda. Vidare ser utskottet inte skäl att ta ställning till frågan om en sådan reglering som Hans Wallmark m.fl. efterlyser innan det pågående arbetet avslutats. Utskottet avstyrker således motionerna 2014/15:2000 yrkande 1 och 2 och 2015/16:2146 yrkande 2.

När det gäller frågan om byte av namn på valkretsen Västra Götalands läns östra vidhåller utskottet sin tidigare inställning och föreslår att riksdagen avslår motionerna 2014/15:293 och 2015/16:2662.

Öka valdeltagandet bland utlandssvenskar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om en särskild valkrets för utlandssvenskar, utökade öppettider för röstning på svenska ambassader och konsulat, brevröstning från Sverige m.m.

Jämför reservation 2 (M).

Motionerna

Två motioner gäller utlandssvenskars deltagande i val.

Hans Wallmark anser i motion 2014/15:1997 att man bör överväga att bilda en särskild valkrets för utlandssvenskar. Om man skulle inrätta en egen valkrets för utlandssvenskarna skulle detta, anför motionären, kunna vara en demokratisk injektion för att dels öka utlandssvenskarnas engagemang i den svenska politiken, dels öka intresset hos Sveriges riksdag för utlandssvenskarnas situation, särskilda intressen och problem.

Andreas Norlén m.fl. (M) begär i motion 2015/16:2498 tillkännagivanden om utökade öppettider, även kvällstid och helger, för röstning på svenska ambassader och konsulat (yrkande 1), om förbättrad information till utlandssvenskar om reglerna för att få rösta (yrkande 2), om att ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar är en högt prioriterad uppgift för utlandsmyndigheterna (yrkande 3) och om brevröstning från Sverige (yrkande 4). Motionärerna uppmärksammar att efter valet 2014 framfördes från flera håll kritik mot bristande öppettider. Myndigheterna avgör själva sina öppettider och Valmyndigheten rekommenderar att de håller öppet åtminstone någon kväll eller helgdag. Den kritik som framförts handlar enligt motionärerna framför allt om just svårigheter att hitta tider då det är möjligt att komma ifrån exempelvis jobbet för att ta sig till konsulatet eller ambassaden. Det är rimligt att anta att ökad tillgänglighet i form av ökade öppettider och fler tillfällen på kvällar och helger skulle innebära att fler får praktisk möjlighet att rösta. I rapporten Röstning från utlandet (dnr 2015:205) från riksdagens utredningstjänst finns bland annat tider för röstmottagning redovisade från tolv utlandsmyndigheter på olika platser i världen och motionärerna konstaterar att en stor andel av utlandsmyndigheterna enbart hade öppet för röstmottagning någon enstaka lördag eller söndag och att antalet vardagar som det var möjligt att rösta efter kl. 17.00 var få. Eftersom tiden under vilken röstmottagning kan ske vid utlandsmyndigheterna är begränsad både vad gäller start- och stopptid är det extra viktigt att det under den tidsperiod röstning är möjligt är lätt för utlandssvenskar att avlägga sin röst. Öppettiderna, inte minst vad gäller öppethållande på kvällar och helger, bör därför inför kommande val förbättras.

Vidare anför Andreas Norlén m.fl. att de svenska utlandsmyndigheterna aktivt borde upplysa utlandssvenskar om att de efter tio år behöver anmäla sig för att finnas kvar i röstlängden och om de olika sätt på vilka det är möjligt att

rösta och de regler som omgärdar röstningen. Det är enligt motionärerna angeläget att regeringen instruerar utlandsmyndigheterna att främjande av ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar är en högt prioriterad uppgift och att den verkar för att utlandsmyndigheterna arbetar i den riktningen genom såväl god och proaktiv informationsspridning som generösa öppettider för röstmottagning. Slutligen finns det enligt motionärerna skäl att utreda huruvida det borde bli möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta från Sverige.

Gällande ordning m.m.

Vid val till riksdagen är landet indelat i 29 valkretsar som anges i 4 kap. 2 § vallagen.

För varje väljare som inte är folkbokförd här i landet ska, enligt 5 kap. 8 § tredje stycket vallagen, den centrala valmyndigheten upprätta ett utlandsröstkort. Sådana röstkort ska skickas till väljarna senast 50 dagar före valdagen. Ett utlandsröstkort ska innehålla uppgift om väljarens namn och vilket val som väljaren får delta i, enligt 9 § andra stycket samma kapitel. Enligt 10 § kan väljare som har behov av det få dubblettröstkort. Dubblettröstkort tillhandahålls av den centrala valmyndigheten, länsstyrelsen, en utlandsmyndighet eller kommunen. Den som vill ha ett dubblettröstkort skall lämna uppgift om sitt namn och personnummer.

Enligt 4 kap. 25 § vallagen bestämmer den centrala valmyndigheten, efter samråd med Regeringskansliet (Utrikesdepartementet), hos vilka svenska utlandsmyndigheter det ska finnas röstningslokaler.

Vid ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt vid val till Europaparlamentet får röstmottagningen påbörjas hos en utlandsmyndighet tidigast den 24:e dagen före valdagen, enligt 10 kap. 2 § första stycket 2. Vid andra val får röstmottagningen påbörjas hos en utlandsmyndighet tidigast den 20:e dagen före valdagen, enligt andra stycket 2 i samma paragraf. Röstmottagningen får pågå hos en utlandsmyndighet så länge att de fönsterkuvert som har gjorts i ordning kan antas vara hos den centrala valmyndigheten senast dagen före valdagen, enligt tredje stycket 2.

För vallokaler och röstningslokaler i Sverige gäller att vid val till Europaparlamentet ska en vallokal som huvudregel ska vara öppen för röstning mellan kl. 8.00 och 21.00, och vid övriga val mellan klockan 8.00 och 20.00; det framgår av 4 kap. 21 § vallagen. Beträffande röstningslokaler föreskrivs i 22 § samma kapitel att i val som gäller hela landet ska varje kommun se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som röstningslokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta.

Enligt 7 kap. 11 § vallagen får väljare som vistas utomlands eller ombord på ett fartyg i utrikes fart rösta genom brev. Brevröster får, enligt 12 § samma kapitel, göras i ordning tidigast 45 dagar före valdagen. Vid andra val än ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt

val till Europaparlamentet får brevröster dock göras i ordning först sedan det har beslutats vilken dag valet skall hållas.

Utredningsbetänkandet Låt fler forma framtiden!

Demokratiutredningen har i sitt betänkande Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5) uppmärksammat att valdeltagandet bland utlandssvenskar är särskilt lågt. Det låga valdeltagandet kan enligt utredningen förklaras av ointresse och av avståndet till Sverige. En utlandsboende exponeras inte i samma utsträckning för samhällsdebatter i Sverige eller för mediernas bevakning av valrörelsen. Det är också tydligt att de politiska partierna ägnar begränsad energi åt att få utlandsboende svenskar att rösta. Få partier har någon formell representation utomlands.

Enligt Demokratiutredningen är det också troligt att flera utlandsboende saknar kunskap om att de måste anmäla sig till Skatteverket om de bytt adress eller varit borta från Sverige mer än tio år. Det är dessutom relativt krångligt att rösta som utlandsboende. Många utlandsmyndigheter och honorära konsulat har begränsade öppettider för röstning och är sällan öppna på helger. Detta innebär att den som måste resa för att ta sig till en ambassad sällan har praktisk möjlighet att rösta där. Det är visserligen möjligt att brevrösta som utlandssvensk, men det kräver bl.a. två vittnen och att kuvertet är avsänt från utlandet. Det gör att en utlandssvensk som är i Sverige under valet inte kan brevrösta. Den utlandssvensk som vill rösta i Sverige kan däremot beställa ett dubbletröstkort och förtidsrösta i en röstmottagningslokal.

Demokratiutredningen anser att särskilda åtgärder bör vidtas för att öka valdeltagandet bland utlandsboende svenskar. För att underlätta röstandet för denna väljargrupp anser utredningen att det vore lämpligt att låta samtliga svenska utlandsmyndigheter och honorära konsulat vara öppna för röstmottagning åtminstone en kväll i veckan innan valet samt lördagen innan valet. Svenska utlandsmyndigheter och honorära konsulat bör också aktivt och i god tid informera om möjligheten att rösta samt om kravet att registrera sig i röstlängden för den som flyttat eller varit borta i mer än tio år. Utredningen anser därutöver att frågor om hur röstningsförfarandet för utlandsboende kan underlättas bör ses över i en framtida vallagsutredning.

Betänkandet är föremål för remissbehandling; remissvaren ska ha kommit in till Kulturdepartementet senast den 21 juni 2016.

Utredningstjänstens rapport Röstning från utlandet

Riksdagens utredningstjänst har tagit fram rapporten Röstning från utlandet (2015:205). I rapporten finns bl.a. uppgifter om tillgänglighet och bemanning.

När det gäller tillgänglighet framgår att Valmyndigheten går ut med en förfrågan till alla utlandsmyndigheter om var de planerar att ordna röstmottagning (vilka ambassader och konsulat). Formellt är det Valmyndigheten som i samråd med Utrikesdepartementet beslutar om på vilka platser det ska

anordnas röstmottagning, men Valmyndigheten menar att beslutet i praktiken ligger hos respektive utlandsmyndighet. Om något land eller någon region meddelar att man inte kommer att tillhandahålla röstmottagning brukar Valmyndigheten återkoppla för att få en förklaring och för att poängtera vikten av god tillgänglighet i alla områden med många utlandssvenskar. Enligt Utrikesdepartementet är det chefen för utlandsmyndigheten som beslutar om röstmottagning är lämplig i verksamhetslandet samt föreslår röstmottagningsställen och öppettider. En synpunkt som Utrikesdepartementet kan ha är lämpligheten att genomföra röstmottagning mot bakgrund av säkerhetsläget på en specifik ort.

Beträffande öppettiderna beslutar varje utlandsmyndighet själv hur de ska hålla öppet för röstmottagning. Valmyndigheten går ut med en rekommendation att det åtminstone bör hållas öppet någon kväll och helgdag så att människor som arbetar dagtid ska ha en möjlighet att rösta.

När Valmyndigheten fått in alla uppgifter från utlandsmyndigheterna om vilka platser och öppettider som kan tillhandahållas fattas ett formellt beslut i samråd med Utrikesdepartementet. Informationen om tillgänglighet för utlandssvenskar att rösta kommuniceras sedan på Valmyndighetens webbplats (val.se).

När det gäller bemanning anges i rapporten att utlandsmyndigheterna inte tilldelas extra anslag för att hantera röstmottagning utan att det ingår i deras ordinarie uppdrag. Valmyndigheten står för valmaterialet men bemanningen får ambassaderna och konsulaten hantera.

Utrikesdepartementet anser att tillgängligheten är god för utlandssvenskar att rösta och att röstmottagning utomlands är en högt prioriterad fråga då det är en författningsreglerad verksamhet. Utrikesdepartementet pekar enligt rapporten på att röstmottagning erbjöds vid över 200 utlandsmyndigheter och honorärkonsulat världen över 2014, vilket avspeglar att det är en prioriterad fråga. Utrikesdepartementet pekar också på att många av dessa beskickningar erbjöd utökade öppettider just för röstmottagning.

Valmyndigheten genomför en informationskampanj för utlandssvenskar varje valår. Information och material skickas ut till alla svenskar som finns upptagna i röstlängden och har en adress registrerad hos Skatteverket. Dessutom finns all information om hur poströstning och röstning i röstmottagningslokal utomlands fungerar på Valmyndighetens webbplats (val.se). Valmyndigheten annonserar även i ”Svenskar i världen” och utlandsmyndigheterna informerar via sina kontakter.

När det gäller valdeltagande har Utredningstjänsten hämtat uppgifter från Statistiska centralbyråns (SCB) webbplats. Valdeltagandet bland utlandssvenskar valen 2002, 2006, 2010 och 2014 uppgick till mellan 27 och 32 procent, varvid valdeltagandet grundar sig på antalet mottagna röster delat på det totala antalet som finns upptaget i röstlängden, dvs. inte det totala antalet som uppfyller kriterierna för rösträtt och som skulle få rösta om de anmälde sig till röstlängden. Detta gör att det inte går att få fram en säker siffra. För hela befolkningen uppgick valdeltagandet samma år till mellan 80 och 85,8

procent, beräknat på samma sätt som för utlandssvenskar och således med samma osäkerhet.

Tidigare behandling i utskottet

Frågor om utlandssvenskars röstning behandlades i betänkandet 1998/99: KU17. De då aktuella motionerna gällde rutiner för information och röstkort samt en digital valkrets för utlandssvenskar. Utskottet noterade att Riksskatteverket i sin utvärdering efter 1998 års val skulle komma att ta upp frågan hur svenskars möjlighet att rösta utomlands fungerat. Resultatet av Riksskatteverkets utvärdering borde enligt utskottet avvaktas. Utskottet som i och för sig ansåg att det vore intressant med en möjlighet att utnyttja den nya tekniken även i valsammanhang fann emellertid att tiden ännu inte var mogen för ett sådant initiativ. Utskottet avstyrkte motionerna.

Frågan om en särskild valkrets för utlandssvenskar behandlades senast av utskottet våren 2014 (2013/14:KU22). Utskottet såg inte skäl att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att utreda en särskild valkrets för utlandssvenskar, och avstyrkte motionen. Dessförinnan avstyrkte utskottet motsvarande yrkande i betänkande 2007/08:KU18; utskottet ansåg då att Grundlagsutredningens arbete borde avvaktas.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill framhålla att det är viktigt att alla röstberättigade som vill utnyttja sin rösträtt också har goda förutsättningar att göra det. Utskottet noterar med tillfredsställelse att Utrikesdepartementet anser att röstmottagning utomlands är en högt prioriterad fråga. Demokratiutredningen har uttalat att särskilda åtgärder bör vidtas för att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar. Samtliga svenska utlandsmyndigheter och honorära konsulat bör enligt utredningen vara öppna för röstmottagning åtminstone en kväll i veckan före valet samt lördagen före valet. Svenska utlandsmyndigheter och honorära konsulat bör enligt Demokratiutredningen också aktivt och i god tid informera om möjligheten att rösta samt om kravet att registrera sig i röstlängden för den som flyttat för mer än tio år sedan eller varit borta i mer än tio år. I avvaktan på den pågående beredningen av Demokratiutredningens betänkande anser utskottet inte att det finns skäl att göra något av de tillkännagivanden som föreslås i motion 2015/16:2498 yrkande 1–4, vilka därför avstyrks.

När det gäller frågan om att utreda en särskild valkrets för utlandssvenskar vidhåller utskottet sin tidigare inställning och avstyrker motion 2014/15:1997.

Elektroniskt röstningsförfarande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om elektroniskt röstningsförfarande.

Motionerna

Yrkanden som gäller elektroniskt röstningsförfarande framställs i två motioner.

Helén Pettersson i Umeå och Björn Wiechel (båda S) begär i motion 2014/15:1189 ett tillkännagivande om att se över förutsättningarna att begränsa eventuella försök med e-val till kontrollerade miljöer. Motionärerna uppmärksammar problem i förhållande till valhemligheten och säkerhet. Att testa e-val i en kontrollerad miljö i vallokalerna hade enligt motionärerna varit det naturliga.

Margareta Cederfelt och Jan R Andersson (båda M) begär i motion 2014/15:1475 ett tillkännagivande om möjligheten att rösta elektroniskt i de allmänna valen. Motionärerna framhåller att fördelarna med elektronisk röstning är att förfarandet blir enklare för både väljare och valfunktionärer. De anför att det initialt endast bör vara möjligt att rösta elektroniskt i vallokalen och att en utveckling till att rösta elektroniskt även på annan plats än i vallokalen förutsätter bl.a. att valhemligheten och lika rösträtt garanteras.

Tidigare behandling i utskottet

I betänkande 2010/11:KU28 tillstyrkte utskottet delvis motionsyrkanden som gällde att utreda elektronisk röstning i val- och röstningslokaler. Det vore enligt utskottets mening värdefullt att i ett lämpligt sammanhang utreda möjligheterna att införa ett elektroniskt röstningsförfarande i vallokaler och röstningslokaler. Vid en eventuell elektronisk röstning borde enligt utskottet generellt samma principer gälla som för traditionell röstning med pappersvalesdlar. Däri ligger bl.a. att avkall inte får göras på den grundläggande principen om valhemlighet. Även i övrigt måste kraven på säkerhet och kontrollrutiner ställas högt så att valens giltighet inte kan sättas i fråga utan förtroendet för valsystemet och demokratin bibehålls eller än hellre stärks. Nämnas kan vidare att utskottet pekade på de erfarenheter som gjorts vid försöken med elektronisk röstning i Norge 2003 när det gäller ansvarsförhållanden samt anförde att det torde vara av värde att beakta också andra internationella erfarenheter av elektronisk röstning. Riksdagen tillkännagav för regeringen som sin mening vad utskottet hade anfört.

Utredningsbetänkandet E-röstning och andra valfrågor

I sitt slutbetänkande E-röstning och andra valfrågor (SOU 2013:24) gjorde 2011 års vallagskommitté bedömningen att det finns ett värde i sig att göra det enklare och mindre kostnadskrävande för väljarna att utöva sina demokratiska rättigheter. Ett sätt att uppnå det målet är att – under förutsättning att de höga säkerhetskrav som måste ställas på valförfarandet kan uppfyllas – tillåta e-röstning via internet från andra platser än vallokaler och röstningslokaler. En sådan ordning kan också ge väljare med funktionsnedsättningar möjlighet att delta i val på jämlika villkor och underlätta för de som förtidsröstar utanför den egna kommunen och utlandsboende att delta i val. Vidare blir sammanräkningen av rösterna säkrare och valresultatet kan redovisas snabbare. På sikt bör också kostnaderna för val kunna reduceras.

Det finns dock, enligt kommittén, flera skäl för att genomföra omfattande försök innan man generellt öppnar möjlighet för e-röstning i okontrollerade miljöer, dvs. från andra platser än ett röstmottagningsställe. Ett mycket viktigt skäl är att väljarnas förtroende för förfarandet måste kunna säkerställas. Lika viktigt är att få till stånd en teknisk lösning som uppfyller högt ställda krav på säkerhet. Ett annat skäl är att de problemställningar som rör otillbörlig påverkan av väljare och köp och försäljning av röster kan behöva belysas ytterligare.

Försök fyller flera viktiga funktioner, anförde kommittén vidare. Försök bör visa om tillräcklig säkerhet kan uppnås med de lösningar som är möjliga. Försök stimulerar till offentlig debatt och kan därmed bidra till att skapa förtroende för systemet. Den tekniska lösningen bör utformas så att den kan tillämpas både i val- och röstningslokaler och via internet från andra platser.

Kommittén föreslog att det så snart som möjligt, bl.a. för att de norska försöken med e-röstning i samband med stortingsvalet i september 2013 skulle kunna följas, skulle tillsättas en utredning med uppdrag att närmare överväga förutsättningarna för att införa ett e-röstningssystem och, om man bedömer att krav på säkerhet m.m. kan uppfyllas, redovisa de juridiska, tekniska och administrativa förutsättningar som enligt utredningens bedömning ska gälla för en försöksverksamhet.

Kommittén förordade i första hand försök med e-röstning via internet i okontrollerade miljöer, men den tekniska lösningen borde utformas så att den kan tillämpas även i vallokaler och röstningslokaler.

Inriktningen för utredningens arbete borde vara att försök med e-röstning ska genomföras vid de allmänna valen 2018. Försöket bör avse samtliga tre val och genomföras i ett representativt urval av kommuner.

I Sverige har sedan länge en bred politisk enighet eftersträvat i frågor som är av central betydelse för demokratin och parlamentarismens funktionssätt. Samtliga riksdagspartier bör därför ges representation i utredningen.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet uttalat tidigare måste kraven på säkerhet och kontrollrutiner vid en eventuell elektronisk röstning ställas högt så att valens giltighet inte kan ifrågasättas utan förtroendet för valsystemet och demokratin bibehålls eller än hellre stärks. Detsamma bör gälla eventuella försök med e-röstning. Samtidigt vill utskottet understryka att digitaliseringsprocessen i dag är en väsentlig del av den rådande samhällsutvecklingen och att digitaliseringen förmodligen kommer att öka de kommande åren. En sådan utveckling är i så fall på sikt sannolik även för röstningsförfarandet, men det förutsätter ytterligare utredning och analys kring bl.a. tillvägagångssätt, kostnader, skydd för den personliga integriteten samt olika försöksalternativ. Utskottet ser ingen anledning att i nuläget ställa sig bakom något tillkännagivande om försök med e-röstning. Utskottet föreslår att motionerna avslås.

Öppettider för vallokaler

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om öppettider för vallokaler.

Motionen

Hans Wallmark (M) begär i motion 2014/15:1995 ett tillkännagivande om att generösa möjligheter att förtidsrösta gör det möjligt att stänga vallokalerna tidigare på valsöndagen. Motionären anför bl.a. att med bra möjligheter till förtidsröstningen borde det vara möjligt att stänga vallokalerna några eller någon timme tidigare. Möjligtvis skulle det kunna kompenseras med att vallokalen kan öppna kl. 7.00 i stället för som idag kl. 8.00. Motionären jämför med Tyskland, där vallokalerna stänger på sen eftermiddag, vilket gör att prognos och resultat kan presenteras, debatteras och sjunka in på mer vettiga kvällstider än runt midnatt. Dessutom underlättar det för papperstidningar med allt tidigare tryckstarter. En sådan ordning borde kunna prövas även i Sverige.

Gällande ordning

I 4 kap. vallagen finns bestämmelser om vallokaler. I 20 § anges bl.a. att varje kommun ska se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta samt att det för varje valdistrikt ska finnas en vallokal.

Enligt 21 § ska en vallokal vara öppen för röstning mellan kl. 8.00 och 21.00 vid val till Europaparlamentet och vid övriga val mellan kl. 8.00 och 20.00. Om väljarna i ett valdistrikt ändå har tillräckligt goda möjligheter att rösta, får kommunen bestämma att dessa öppettider ska begränsas för en viss

vallokal. Vid val till Europaparlamentet måste en vallokal dock alltid vara öppen minst mellan kl. 9.00 och kl. 13.00 samt mellan kl. 17.00 och kl. 21.00, och vid övriga val minst mellan kl. 9.00 och kl. 13.00 samt mellan kl. 17.00 och kl. 20.00.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser inte skäl att ställa sig bakom ett tillkännagivande om tidigare stängning av vallokaler på valsöndagen i syfte att få tidigare prognoser och besked om valresultat. Utskottet avstyrker motionen.

Objektiva jämförelser mellan partiers valprogram

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att införa metoder för objektiva jämförelser mellan partiers valprogram.

Motionen

Betty Malmberg (M) framför i motion 2014/15:1061 att det borde införas metoder så att väljarna kan göra objektiva jämförelser mellan olika partiers valprogram. Motionären anför bl.a. att det för demokratins skull är viktigt att väljarna ges en rimlig chans att sätta sig in i frågorna och att faktiskt kunna jämföra olika partiers förslag samt effekterna av dessa. Hon uppger att Nederländerna sedan 1986 har använt en metod för att ge väljarna bättre inblick i de olika partiprogrammen inför parlamentsvalet. De använder två fristående statliga institut, nämligen byrån för ekonomiskpolitisk analys (CPB) och byrån för miljöbedömningar (PBL), dit samtliga partier kan skicka sina respektive partiprogram för en seriös och opartisk bedömning. Det är helt frivilligt för partierna att skicka in sitt respektive partiprogram för utvärdering. Men eftersom partierna vill framstå som uppriktiga och vill visa på att deras program tål att granskas använder sig det stora flertalet av denna möjlighet. I god tid före valet skickar de därför in sitt partiprogram till CPB och PBL, vilka sedan gör en analys av detsamma. Utvärderingarna publiceras en dryg månad före valet och väljarna kan då ta del av en opartisk bedömning av de olika partiprogrammens effekter på sådana frågor som statsbudgeten, inflation, arbetslöshet, tillväxt, miljö m.m. Väljarna får en realistisk och kvalitativ utvärdering redan före valet och de erbjuds därmed en bättre möjlighet att göra sitt ”rätta val”.

Motionären anser att det bör inrättas en liknande funktion i Sverige så att kvaliteten i valdebatten kan förbättras. Enligt motionären ger detta väljarna möjlighet att göra objektiva jämförelser mellan olika partiers valprogram.

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer i att det för demokratins skull är viktigt att väljarna ges goda möjligheter att sätta sig in i och jämföra olika partiers förslag och dessas effekter. Den som så önskar kan, för egen räkning såväl som för publicering, ta del av olika partiers program och göra jämförelser och analyser av dem. Utskottet ser inte skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som motionären begär, utan avstyrker motionen.

Publicering av opinionsundersökningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om begränsning av publicering av opinionsundersökningar.

Motionen

Teresa Carvalho m.fl. (S) begär i motion 2014/15:1137 en översyn av möjligheten att reglera att opinionsundersökningar publiceras i nära anslutning till val. Motionären anför att målsättningen för vår demokrati måste vara att väljarna röstar på det parti de sympatiserar mest med. Opinionsundersökningar veckorna innan valdagen påverkar väljarna att frånga den principen. Därför borde opinionsundersökningar som kan påverka valet ifrågasättas.

Gällande ordning

Regeringsformens andra kapitel innehåller bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter. Varje medborgare är enligt 1 § gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet och informationsfrihet. Yttrandefrihet definieras som frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Informationsfrihet definieras som frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden. De nämnda fri- och rättigheterna får i viss utsträckning begränsas genom lag, men endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar. Vidare får begränsning inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Yttrande- och informationsfriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskilds anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. Friheten att yttra sig i näringsverksamhet får begränsas. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten och informationsfriheten ske endast om särskilt viktiga skäl föranleder

det. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får ske ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

I tryckfrihetsförordningen och i yttrandefrihetsgrundlagen finns regler om tryckfrihet respektive om motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar.

Tidigare behandling i utskottet

Utskottet uttalade sig tidigare under innevarande riksmöte (utl. 2015/16: KU27) om Europaparlamentets förslag till ändringar i akten om allmänna och direkta val av ledamöter av Europaparlamentet, som brukar benämnas EU:s valrättsakt. Där föreslås bl.a. att de första officiella prognoserna av valresultatet ska meddelas samtidigt i alla medlemsstater samt att dessförinnan ska inga prognoser som grundas på vallokalsundersökningar få presenteras.

Utskottet uttalade i utlåtandet att flera av förslagen är svåra att förena med den svenska grundlagsregleringen om tryck- och yttrandefrihet, bl.a. förslaget om förbud mot att publicera prognoser som grundas på vallokalsundersökningar före en viss tidpunkt. Bestämmelser om tryck- och yttrandefrihet är grundläggande i ett demokratiskt samhälle. Att inskränka dessa friheter genom unionsrättslig lagstiftning om valförfarandet framstår från de synpunkter utskottet har att beakta som direkt olämpligt.

Dessförinnan behandlade utskottet i betänkandet 2007/08:KU18 en motion om att utreda ett förbud mot opinionsundersökningar dagarna före riksdagsval. Utskottet vidhöll sin tidigare uppfattning att en begränsning av opinionsundersökningar under valrörelser och av rätten att publicera sådana undersökningar inte kan åstadkommas utan att komma i konflikt med grundlagsreglerna om yttrandefrihet, informationsfrihet och tryckfrihet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller att en begränsning av rätten att publicera opinionsundersökningar inte kan åstadkommas utan att komma i konflikt med grundlagsreglerna om yttrandefrihet, informationsfrihet och tryckfrihet. Utskottet avstyrker motionen.

Skilda valdagar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om skilda valdagar.

Motionen

Hans Rothenberg (M) framför i motion 2015/16:1557 att det finns skäl att överväga att införa skilda valdagar i Sverige. Motionären anför bl.a. att den gemensamma valdagen har ett demokratiskt pris. De lokala frågorna hamnar i skuggan av rikspolitiken och väljarna saknar därför ofta kunskap om partiernas lokala profil när de röstar i kommun- och landstingsvalen. Med skilda valdagar skulle de viktiga lokala och regionala frågorna få större utrymme när både politiker och medier tvingas ha ett tydligt lokalt perspektiv. Därmed får väljarna bättre information och större möjlighet att utkräva verkligt ansvar av sina lokala och regionala politiker, vilket ur ett demokratiskt perspektiv skulle vara en vinst.

Gällande ordning

Enligt 3 kap. 3 § regeringsformen hålls ordinarie val till riksdagen vart fjärde år. Ordinarie val till riksdagen hålls, enligt 1 kap. 1 § riksdagsordningen, i september. Valdag ska vara den andra söndagen i september, enligt 1 kap. 3 § första stycket vallagen. Ordinarie val till riksdagen samt ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige ska hållas samma dag.

Grundlagsutredningen gjorde bedömningen att den nuvarande ordningen med en gemensam valdag för valen till riksdagen och till kommunerna skulle behållas (SOU 2008:125 s. 176). Utredningen hänvisade till att frågeställningen var väl belyst genom tidigare utredningsarbete, och Grundlagsutredningen hade under sin behandling kunnat konstatera att det inte fanns förutsättningar för en bred politisk samsyn av det slag som borde krävas för att genomföra en förändring i denna fråga.

SCB:s studie om valdeltagande vid 2011 års omval

Statistiska centralbyrån (SCB) har på uppdrag av regeringen genomfört en studie om valdeltagandet vid 2011 års omval till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län och till kommunfullmäktige i Örebro kommun, nordöstra valkretsen. Studien redovisas i Demokratisk rapport 11 Valdeltagande vid omvalen 2011. Av rapporten framgår bl.a. att i Västra Götaland sjönk andelen röstande med 37 procentenheter, från 81 till 44 procent. I den nordöstra valkretsen i Örebro kommun var motsvarande nedgång 20 procentenheter, från 83 till 63 procent. Båda dessa minskningar var större än i tidigare svenska omval. SCB anförde bl.a. följande i rapporten.

Valprövningsnämnden har tidigare beslutat att fyra val skulle göras om. Samtliga dessa omval gällde val till kommunfullmäktige. De val som fick göras om var valet i Hallsberg 1979, i Borgholm och Åre 1985 och i Orsa 2002. I alla dessa fall genomfördes omvalet under året efter valåret.

I det senaste omvalet i Orsa år 2003 ökade valdeltagandet med 4 procentenheter. Det är dock undantaget. I de tre övriga omvalen sjönk valdeltagandet kraftigt jämfört med nivån vid det ordinarie valtillfället. I omvalet i Hallsberg

1980 minskade valdeltagandet med 15 procentenheter, i omvalet i Borgholm 1986 med 17 procentenheter och i omvalet i Åre samma år var minskningen 10 procentenheter. Sett till dessa fyra val är den genomsnittliga minskningen i valdeltagande vid omval 9 procentenheter. Samtidigt går det inte att se någon tydlig trend.

SCB pekar i rapporten på skillnader mellan de tidigare omvalen och de nu aktuella, och anförde då bl.a. följande.

Att valdeltagandet i 2011 års omval var svårt att förutspå berodde även på att det fanns en del betydande skillnader mellan dessa omval och de som ägt rum tidigare. Det gäller framför allt omvalet till landstinget i Västra Götalands län. Detta dels då det avser ett val på en annan politisk nivå än tidigare, dels då det är ett betydligt större omval sett till antalet röstberättigade. När det gäller omval till landsting finns det inte någon motsvarande historik att luta sig mot. Dessutom hör Västra Götaland till de landsting som har fått ett utökad ansvarsområde och därför går under beteckningen regioner, vilket är ett förhållandevis nytt inslag i den svenska demokratin. När det gäller antalet personer som hade möjlighet att rösta är skillnaden enorm i förhållande till tidigare omval. De kommuner som tidigare har haft omval är små sett till antalet röstberättigade.

Omvalet i Västra Götaland innebar att ungefär var sjätte röstberättigad i landet fick rösta om. Med den storleken på omvalet fanns möjligheten att valdeltagandets mekanismer skulle skilja sig från tidigare omval. Även omvalet till kommunfullmäktige i Örebro skiljer sig från tidigare omval. Visserligen var antalet röstberättigade i paritet med tidigare omval, men omvalet i Örebro avsåg endast en av fyra kommunvalkretsar. Det innebar att inte hela kommunen berördes av omvalet. Därmed var även huvuddelen av kommunens mandat redan fördelade och kända för dem som deltog i omvalet, vilket gav en speciell dimension till omvalet. En förändring över tid som fick särskild betydelse för Örebro gäller hur röstlängden fastställs. I de tre första omvalen som nämndes ovan gällde samma röstlängd vid omvalet som vid det ordinarie valtillfället. När omvalet i Orsa ägde rum hade lagstiftningen förändrats och en ny röstlängd upprättades 30 dagar innan omvalet.

Tidigare behandling i utskottet

Senast utskottet behandlade frågan om skilda valdagar (bet. 2011/12:KU3) saknades det enligt utskottets mening alltjämt anledning att ha en annan uppfattning än Grundlagsutredningens konstaterande (SOU 2008:125), att det inte fanns förutsättningar för en bred politisk samsyn av det slag som borde krävas för att genomföra en förändring i denna fråga. Utskottet vidhöll således sin tidigare uppfattning och avstyrkte de då aktuella motionerna.

Dessförinnan, våren 2010 (bet. 2009/10:KU19 s. 14 f.), hänvisade utskottet i likhet med Grundlagsutredningen till att frågeställningen är väl känd genom tidigare utredningsarbete. Grundlagsutredningen hade under sin behandling kunnat konstatera att det inte fanns förutsättningar för en bred politisk samsyn

av det slag som borde krävas för att genomföra en förändring i denna fråga. Utskottet saknade anledning att göra en annan bedömning och avstyrkte följaktligen de då aktuella motionerna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som vidhåller sin tidigare uppfattning, föreslår att riksdagen avslår motionen.

Reservationer

1. Gemensamma valedlar och central utläggning, punkt 3 (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2014/15:1025 av Jonas Millard och Runar Filper (SD) och
2014/15:1539 av Jonas Millard och Runar Filper (SD) samt
bifaller delvis motionerna
2014/15:249 av Carina Herrstedt (SD),
2015/16:1636 av Carina Herrstedt (SD),
2015/16:2029 av Angelika Bengtsson (SD) och
2015/16:2875 av Markus Wiechel (SD).

Ställningstagande

Vi vet att det återkommande förekommit valfusk i Sverige. Ett vanligt förekommande fusk är att valedlar försvinner, eller att valedlar från ett parti placeras ovanpå ett annat partis valedlar. Vi känner också till exempel på hur brevbärare slängt valedlar och valmaterial i protest mot att de inte sympatiserar med innehållet. Mycket av fusket skulle kunna åtgärdas ganska enkelt genom att alla partier som sitter i Sveriges riksdag delar på en gemensam valedel. Möjligheten som finns idag, att rösta på vem man vill av partiets kandidater kan kvarstå genom att exempelvis upplåta valedelns baksida till detta.

Ytterligare ett sätt att hindra valfusk skulle enligt vår mening vara att införa central utläggning även av namnmarkerade valedlar. De politiska partierna har i dag rätt att få partimarkerade valedlar utlagda i samtliga vallokaler förutsatt att de uppfyller vissa villkor i vallagen. Det samma gäller ej för valedlar med förtryckta namn på vilket innebär att alla partier själva får åka runt och lägga ut dessa. Utöver att detta medför en hel del onödigt arbete ökar det också risken för valfusk då partierna själva måste ansvara för att under förtidsröstningen och valdagen kontrollera så valedlarna finns kvar, inte blivit kastade eller gömda, vilket hänt vid flera tillfällen. Då det redan finns ett väl fungerande system för utläggning av en partimarkerad valedel borde det

samtidigt inte vara någon svårighet att även ordna med central utläggning av de namnmarkerade valsedlarna.

2. Öka valdeltagandet bland utlandssvenskar, punkt 7 (M)

av Andreas Norlén (M), Annicka Engblom (M), Maria Abrahamsson (M) och Patrick Reslow (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2498 av Andreas Norlén m.fl. (M) yrkandena 1–4.

Ställningstagande

Enligt Svenskar i världens kartläggning av utlandssvenskar 2015 finns det för närvarande cirka 660 000 svenskar som är bosatta utomlands. Det är dock inte självklart att alla dessa personer är eller skulle kunna vara röstberättigade. Av de 161 269 utlandssvenskar som fanns upptagna i röstlängden 2014 valde endast cirka 35 600 att rösta. Det finns således oavsett det mer exakta antalet röstberättigade utlandssvenskar en betydande andel som av olika skäl väljer att inte rösta.

Valsystemet och förutsättningarna för röstning är av stor betydelse för det svenska demokratiska styrelseskicket. Det är därför viktigt att både ansvariga myndigheter och den lagstiftande församlingen är lyhörda för de synpunkter som framförs från väljare om brister och förbättringsmöjligheter i hur valen genomförs. Ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar bör vara en högt prioriterad uppgift för utlandsmyndigheterna. Det låga valdeltagandet bland utlandssvenskar kan ha många orsaker. I de delar det beror på sådana hinder som står inom myndigheternas och lagstiftarens makt att undanröja är det också rimligt att så sker.

Den kritik som framförts handlar framförallt om just svårigheter att hitta tider då det är möjligt att komma ifrån exempelvis jobbet för att ta sig till konsulatet eller ambassaden för att rösta. Det är rimligt att anta att ökad tillgänglighet i form av ökade öppettider och fler tillfällen på kvällar och helger skulle innebära att fler får praktisk möjlighet att rösta. I rapporten Röstning från utlandet finns bland annat tider för röstmottagning redovisade från 12 utlandsmyndigheter på olika platser i världen och man kan konstatera att en stor andel av dem enbart hade öppet för röstmottagning någon enstaka lördag eller söndag och att antalet vardagar som det var möjligt att rösta efter klockan 17 var få. Eftersom tiden under vilken röstmottagning kan ske vid utlandsmyndigheterna är begränsad både vad gäller start- och stopptid är det extra

viktigt att det under den tidsperiod röstning är möjligt är lätt för utlandssvenskar att avlägga sin röst. Öppettiderna, inte minst vad gäller öppethållande på kvällar och helger, bör därför inför kommande val förbättras.

Vidare anser vi att de svenska utlandsmyndigheterna aktivt bör upplysa utlandssvenskar om att de efter tio år behöver anmäla sig för att finnas kvar i röstlängden och om de olika sätt på vilka det är möjligt att rösta och reglerna som omgärdar röstningen.

Eftersom förbättringar av de slag vi pekar på kan genomföras utan lagändringar anser vi inte att det finns skäl att avvakta beredningen av Demokratiutredningens betänkande.

För att en utlandssvensk ska kunna rösta i Sverige krävs ett dubblett-röstkort. Snäva tidsramar kan dock ställa till det i dessa situationer och ibland skapa moment 22-liknande situationer för utlandssvenskar som vill rösta, men som reser till Sverige innan brevröstningsmaterial finns tillgängligt i landet de bor i. Det finns därför skäl att utreda huruvida det borde bli möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar även kunna brevrösta från Sverige.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2014/15

2014/15:249 av Carina Herrstedt (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om gemensamma valsedlar.

2014/15:293 av Cecilia Widegren m.fl. (M, C, KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att återinföra namnet Skaraborg på Västra Götalands läns östra valkrets.

2014/15:404 av Birgitta Ohlsson (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om synsedsattas rätt att kunna personvals rösta i de allmänna valen med integritet utan att röja sin valmöjlighet.

2014/15:1025 av Jonas Millard och Runar Filper (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att undersöka möjligheten att i framtida val upprätta en gemensam valsedel för samtliga riksdagspartier.

2014/15:1061 av Betty Malmberg (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa metoder så att väljarna kan göra objektiva jämförelser mellan olika partiers valprogram.

2014/15:1137 av Teresa Carvalho m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att reglera att opinionsundersökningar publiceras i nära anslutning till val.

2014/15:1189 av Helén Pettersson i Umeå och Björn Wiechel (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över förutsättningarna att begränsa eventuella försök med e-val till kontrollerade miljöer.

2014/15:1475 av Margareta Cederfelt och Jan R Andersson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om möjligheten att rösta elektroniskt i de allmänna valen.

2014/15:1539 av Jonas Millard och Runar Filper (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa central utläggning av namnmarkerade valsedlar i samtliga vallokaler.

2014/15:1995 av Hans Wallmark (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att generösa möjligheter att förtidsrösta gör det möjligt att stänga vallokalerna tidigare på valsöndagen.

2014/15:1997 av Hans Wallmark (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att överväga att bilda en särskild valkrets för utlandssvenskar.

2014/15:2000 av Hans Wallmark m.fl. (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att vallagen ska kompletteras med en bestämmelse som motverkar att gränserna mellan riksdagsvalkretsar och landstingsvalkretsar inte är synkroniserade.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en översyn av riksdagsvalkretsindelningen i Skåne.

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:503 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur vi kan stärka valhemligheten i de svenska allmänna valen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:913 av Betty Malmberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att såväl kryss som strykningar på partiets valsedlar bör räknas i samband med val och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:919 av Rickard Nordin (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett system med utskrivbara valsedlar i vallokalerna och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1557 av Hans Rothenberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hålla val till riksdag, kommuner och landsting på skilda valdagar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1636 av Carina Herrstedt (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gemensamma valsedlar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2029 av Angelika Bengtsson (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över Sveriges valsystem och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2146 av Leif Jakobsson och Åsa Westlund (båda S):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i samband med kommande förslag om regionförstoring se över riksdagsvalkretsarnas antal och storlek och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2493 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kortare tid för att anordna omval och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2498 av Andreas Norlén m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökade öppettider, även kvällstid och helger, för röstning på svenska ambassader och konsulat och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad information till utlandssvenskar om reglerna för att få rösta och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar som en högt prioriterad uppgift för utlandsmyndigheterna och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om brevöstning från Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2662 av Cecilia Widegren m.fl. (M, C, KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att återinföra namnet Skaraborg på Västra Götalands läns östra valkrets och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2788 av Mathias Sundin m.fl. (FP):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om valhemligheten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om synskadades rätt att personrösta och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2857 av Aron Modig (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra vallagen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2875 av Markus Wiechel (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gemensamma valsedlar för lika villkor och tillkännager detta för regeringen.